

Wpłynęło 04.04.2014 r.
Zrecenzowano 30.05.2014 r.
Zaakceptowano 23.06.2014 r.
A – koncepcja
B – zestawienie danych
C – analizy statystyczne
D – interpretacja wyników
E – przygotowanie maszynopisu
F – przegląd literatury

ROLA DOPLĄT UNIJNYCH W ROZWOJU ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W POLSCE NA PRZYKŁADZIE WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

Roman KISIEL^{ABCDEF}, Natalia GRABOWSKA^{ABCDEF}

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Polityki Gospodarczej i Regionalnej

Streszczenie

Na przełomie ostatnich kilku lat można zaobserwować dynamiczny rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce, zapoczątkowany w 2004 r., czyli od akcesji Polski do Unii Europejskiej. Wyrazem tego rozwoju jest m.in. stale rosnąca liczba ekologicznych producentów rolnych i przetwórci ekologicznych oraz wzrastająca powierzchnia ekologicznych użytków rolnych w Polsce.

Celem opracowania jest próba oceny wpływu dopłat unijnych do gospodarstw ekologicznych na rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce. Ponadto podjęto próbę oceny efektywności funkcjonowania tych dopłat. Analizy dokonano na podstawie materiałów wtórnych oraz badań przeprowadzonych w 30 losowo wybranych gospodarstwach ekologicznych w woj. podlaskim. Po przeanalizowaniu uzyskanych wyników badań stwierdzono, że czynnikiem silnie stymulującym rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce jest program rolnośrodowiskowy, będący elementem „Programu rozwoju obszarów wiejskich” (PROW), który jest jednym z działań wspólnej polityki rolnej Unii Europejskiej na rzecz promowania rolnictwa przyjaznego środowisku. Beneficjentów programu rolnośrodowiskowego, w ramach którego funkcjonują dopłaty do rolnictwa ekologicznego, wciąż przybywa. W okresie finansowania 2004–2006 z programu skorzystało 700 tys. rolników. W ramach programu rolnośrodowiskowego 2007–2013 do 31.10.2012 r. zrealizowano płatności w wysokości 2,3 mld zł.

Słowa kluczowe: dopłaty unijne, Program rozwoju obszarów wiejskich, rolnictwo ekologiczne, wspólna polityka rolna Unii Europejskiej

WSTĘP

Integracja Polski z Unią Europejską pozytywnie wpłynęła na polskie rolnictwo. Główną przyczyną zmian było wprowadzenie w rolnictwie krajowym systemu

Do cytowania For citation: Kisiel R., Grabowska N. 2014. Rola dopłat unijnych w rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce na przykładzie województwa podlaskiego. Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie. T. 14. Z. 3(47) s. 61–73.

płatności obszarowych, którym objęto polskie gospodarstwa rolne. Drugą ważną przyczyną zaistnienia tych zmian było wprowadzenie działań, mających na celu wspieranie przemian strukturalnych w rolnictwie oraz na obszarach wiejskich w ramach „Planu rozwoju obszarów wiejskich 2004–2006”, kontynuowanego jako „Program rozwoju obszarów wiejskich” (PROW) w latach 2007–2013 [KISIEL i in. 2012].

Zmiany, które zaszły w polskim rolnictwie po 2004 r., są efektem objęcia go wspólną polityką rolną (WPR) Unii Europejskiej. SZUMSKI [2007] w swoim opracowaniu wyjaśnia, że „Wspólna polityka rolna (WPR) to ogół działań podejmowanych przez organy i instytucje Unii Europejskiej oraz państw członkowskich z wykorzystaniem zespołu prawnych instrumentów o charakterze ponadnarodowym i narodowym, określonych w prawie pierwotnym i wtórnym Unii Europejskiej, które mają zapewnić rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich zgodnie z europejskim modelem rolnictwa”.

WILKIN [2007] w referacie przygotowanym na VIII Kongres Ekonomistów Polskich zauważa, że w ewolucji WPR można dostrzec zdecydowane zmniejszenie znaczenia celów produkcyjno-dochodowych (tj. optymalnego poziomu dochodów rolników, bezpieczeństwa żywnościowego) na rzecz celów bardziej ogólnych, związanych z zachowaniem różnorodności biologicznej środowiska naturalnego, zrównoważonym rozwojem, a także zachowaniem i ochroną krajobrazu oraz unikatowych walorów przyrodniczych. Obecnie coraz częściej jest podkreślane znaczenie produkcji rolniczej, która pozostaje w zgodzie ze środowiskiem naturalnym. W konsekwencji, w odpowiedzi na proces intensyfikacji rolnictwa, jest promowane szeroko rozumiane rolnictwo ekologiczne [TWARDY i in. 2013].

Pojęciem „rolnictwa ekologicznego” (biodynamicznego) określa się system gospodarowania zapewniający trwałą żyzność gleby, zdrowotność zwierząt oraz produkty wysokiej jakości biologicznej dzięki stosowaniu wyłącznie środków naturalnych, nieprzetworzonych technologicznie [SOŁTYSIAK 1993].

Rolnictwo biodynamiczne jest alternatywą dla rolnictwa konwencjonalnego, które niesie wiele negatywnych skutków dla środowiska naturalnego, różnorodności biologicznej i jakości żywności [KACA i in. 2008]. Warto w tym miejscu nadmienić, że porównując wyniki ekonomiczne gospodarstw ekologicznych z wynikami gospodarstw konwencjonalnych, można zaobserwować pewne zróżnicowanie poziomu produkcji. Wielkość produkcji gospodarstw ekologicznych jest często mniejsza niż gospodarstw konwencjonalnych, np. w przypadku zbóż i ziemniaków [KOMOROWSKA 2011]. Konieczne jest zatem wspieranie finansowe rolników, którzy są zainteresowani ekstensywną produkcją. Status konserwatora (odnowiciela) przyrody wymaga płacenia za dochody utracone wskutek prowadzenia ekstensywnej produkcji, np. metodami ekologicznymi [JANKOWSKA-HUFLEJT, PROKOPOWICZ 2013].

Głównym założeniem rolnictwa ekologicznego jest zrównoważone gospodarowanie z zachowaniem, a nawet poprawą jakości zasobów naturalnych. Wciąż

rośnie zapotrzebowanie społeczeństwa na produkty ekologiczne [KACA i in. 2008]. Warunki przyrodnicze, ekonomiczne i społeczne do rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce są dobre, jednak nie zostały one jeszcze w pełni wykorzystane. Stopień rozwoju tego rodzaju rolnictwa w naszym kraju jest nieadekwatny do posiadanego potencjału. Istnieją dwie główne przyczyny opóźnienia rozwoju rolnictwa ekologicznego – brak regulacji w zakresie rolnictwa biodynamicznego do 1998 r. oraz długoletni brak wsparcia finansowego dla rolników, co zniechęciło ich do przestawiania produkcji na metody ekologiczne [ŁUCZKA-BAKUŁA 2007].

Konieczne jest kształtowanie nowego spojrzenia na polskie rolnictwo, odmienne od funkcjonującego dotychczas u Europejczyków i Amerykanów. Chodzi tu o racjonalność ekologiczną, która odrzuca działalność jednostki polegającą na maksymalizacji zysku kosztem zmniejszania dobrobytu całego społeczeństwa w wyniku utraty części ważnych zasobów [WOŚ 2003]. Istnieje konieczność dostosowania się polskiego rolnictwa do programów ochrony środowiska naturalnego. Często jest podkreślane, że obszary wiejskie są terenami służącymi nie tylko do produkcji żywności, ale pełnią też wiele innych funkcji, do których można zaliczyć m.in. budowanie odpowiednich warunków do ochrony unikalnych elementów środowiska naturalnego [STANKIEWICZ, MIODUSZEWSKI 2012]. Ponadto warto wspomnieć, że obecność ekologicznej produkcji rolniczej wpływa na wzrost poziomu zatrudnienia oraz dochodów lokalnych mieszkańców, ponieważ wymaga relatywnie dużych nakładów pracy ręcznej. W efekcie przyczynia się do stymulacji lokalnego rynku i ograniczenia migracji, patrząc zaś z szerszej perspektywy – może pobudzać rozwój lokalny i regionalny [IRRiR PAN 2013].

Należy zauważyć, że w krajach takich jak Polska (w których rynek jest słabo zorganizowany) w dalszym ciągu najistotniejszym czynnikiem decydującym o dynamicznym rozwoju rolnictwa ekologicznego jest system wsparcia tego typu produkcji rolnej [STALENGA, KUŚ 2007]. Tezę tę potwierdza widoczne zwiększenie dynamiki rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce, które nastąpiło dopiero po akcesji Polski do UE [BRODZIŃSKA 2009].

W zakresie rolnictwa biodynamicznego najważniejsze są dopłaty powierzchniowe do produkcji ekologicznej, funkcjonujące w ramach programu rolnośrodowiskowego, będącego elementem „Planu rozwoju obszarów wiejskich 2004–2006” (PROW 2004–2006) oraz „Programu rozwoju obszarów wiejskich 2007–2013” (PROW 2007–2013). Celem wspomnianego wsparcia jest poprawa sytuacji ekonomicznej ekologicznych producentów rolnych [KOWALSKA 2010]. W nowej perspektywie budżetowej rolnictwo ekologiczne nie będzie już stanowiło elementu „Krajowego programu rolnośrodowiskowego”, a będzie odrębnym działaniem na rzecz poprawy stanu środowiska naturalnego. W ramach PROW 2014–2020 wdrażanie programu „Rolnictwo ekologiczne” rozpocznie się dopiero w marcu 2015 r., dopłaty w nowej perspektywie budżetowej będą jednak o połowę mniejsze. Stawki najprawdopodobniej pozostaną takie same, ale o połowę zostanie zmniejszona powierzchnia dotowana.

ZAKRES I METODY BADAŃ

OPIS BADAŃ

Do analizy stanu i rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce wykorzystano dane wtórne Inspekcji Jakości Handlowej Artykułów Rolno-Spożywczych (IJHARS). Instytucja ta systematycznie publikuje, w corocznych raportach, zbiorcze dane, dotyczące liczby gospodarstw rolnych, producentów ekologicznych i powierzchni upraw ekologicznych. Dane te pochodzą od jednostek certyfikujących i są dostępne na stronach internetowych tej instytucji [TRYBUNALSKI, ŻAKOWSKA-BIEMANS 2007].

Ponadto w analizie posłużono się badaniem przeprowadzonym przez autorów w gospodarstwach ekologicznych. Badania ankietowe przeprowadzono w lipcu 2012 r. w 30 losowo wybranych gospodarstwach ekologicznych w województwie podlaskim. Badaniu poddano gospodarstwa zlokalizowane na terenie całego województwa, wybrane na podstawie spisu gospodarstw objętych kontrolą jednostek certyfikujących. Wybór lokalizacji badań był uzasadniony dobrymi warunkami regionu do prowadzenia rolnictwa ekologicznego oraz dominacją rolnictwa w województwie. Badania polegały na wypełnieniu kwestionariusza ankiety przez rolników prowadzących gospodarstwo metodami ekologicznymi i korzystających z dopłat unijnych do tego typu produkcji. Badania ankietowe miały na celu dostarczenie informacji na temat:

- wielkości gospodarstwa, profilu produkcji, roku rozpoczęcia działalności ekologicznej;
- wykorzystania otrzymanych dopłat do rolnictwa ekologicznego;
- wpływu dopłat unijnych na sytuację ekonomiczną producentów rolnych;
- wpływu dopłat unijnych na wielkość dochodów uzyskiwanych z produkcji ekologicznej;
- efektywności i zasadności funkcjonowania dopłat.

Pytania badawcze były sformułowane w sposób zamknięty, częściowo zamknięty (respondenci mieli możliwość udzielenia więcej niż jednej odpowiedzi) i otwarty.

MATERIAŁ PODDANY ANALIZIE

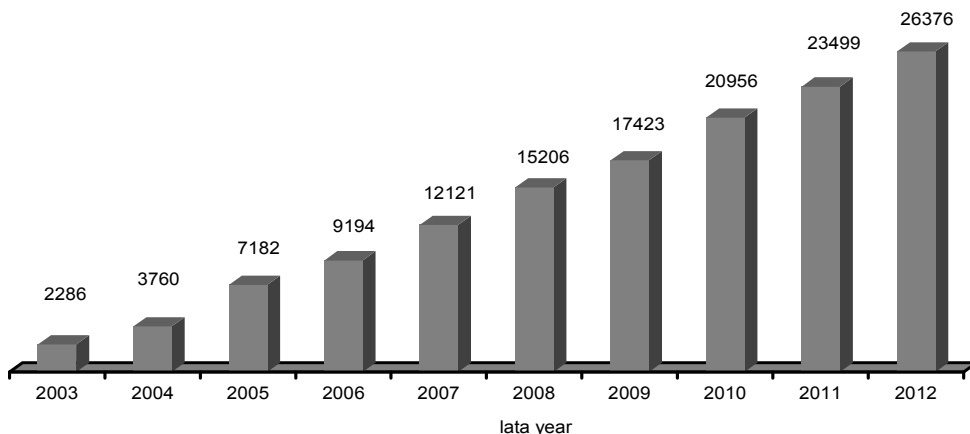
Wielkość gospodarstw poddanych badaniu była zróżnicowana. Najwięcej gospodarstw mieściło się w przedziale 15–25 ha UR (30%), najmniej zaś – w przedziale 25–35 ha UR i większych. Spośród badanych gospodarstw 74% ma certyfikat zgodności, zaś 26% jest w trakcie przestawiania się na ekologiczne metody produkcji. We wszystkich badanych gospodarstwach data przejścia na ekologiczne metody gospodarowania jest jednocześnie datą rozpoczęcia korzystania z unijnego

wsparcia tego typu produkcji, można zatem sformułować wniosek, że o przejściu na ekologiczne metody produkcji zdecydowała możliwość otrzymania dopłat unijnych. We wszystkich 30 badanych gospodarstwach przejście na ekologiczne metody uprawy nastąpiło po 2004 r. – wcześniej żadne z gospodarstw nie prowadziło takiej działalności. W badanych gospodarstwach ekologicznymi metodami gospodarowania objęta była głównie produkcja roślinna (90%), a w 3 gospodarstwach – produkcja mieszana (zwierzęca i roślinna). Przyczyną takiej sytuacji może być zbyt duża liczba kosztownych i pracochłonnych wymogów, nakładanych na ekologiczną produkcję zwierzęcą, związanych z zapewnieniem dobrostanu zwierzętom gospodarskim.

WYNIKI BADAŃ ORAZ DISKUSJA

WYNIKI ANALIZY DANYCH WTÓRNYCH

Z danych publikowanych przez IJHARS wynika, że w Polsce następuje dynamiczny rozwój rolnictwa ekologicznego. Systematycznie zwiększa się liczba ekologicznych producentów rolnych, przetwórci ekologicznych oraz powierzchnia upraw rolnych użytkowanych ekologicznie. W okresie badań, tj. od 2003 do 2012 r., liczba gospodarstw ekologicznych zwiększyła się o ponad 24 tys., co daje ponad jedenastokrotny wzrost liczby zarejestrowanych ekologicznych producentów rolnych (rys. 1). Od 2003 r. o 290 zwiększyła się liczba przetwórci ekologicznych. Największy przyrost liczby tych podmiotów nastąpił w 2006 r. Jedynie w 2011 r. odnotowano spadek, jednak już w kolejnym roku liczba tych zakładów znacznie się zwiększyła.

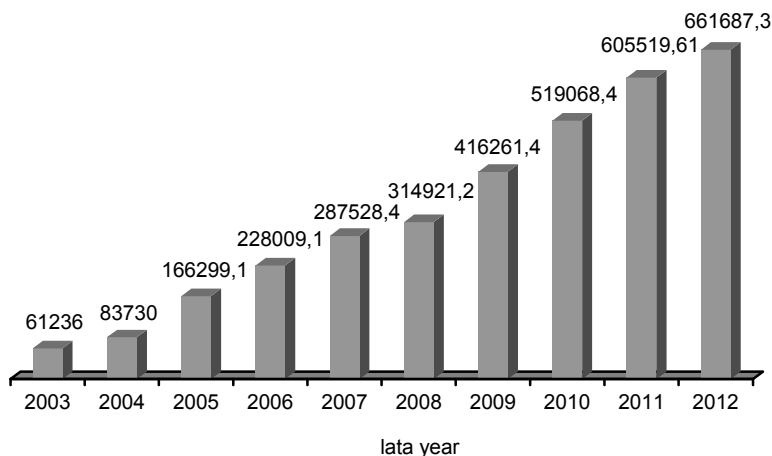

Rys. 1. Ekologiczni producenci rolni w Polsce w latach 2003–2012; źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS [2012]

Fig. 1. Organic agricultural producers in Poland in the years 2003–2012; source: own studies based on IJHARS [2012] data

Kolejnym wyznacznikiem rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce jest zmiana wielkości powierzchni użytkowanej ekologicznie, która w ciągu ostatnich lat zwiększa się systematycznie (rys. 2). Od 2003 r. nastąpił ponad dziesięciokrotny przyrost powierzchni użytkowanej ekologicznie. Największy (niemal dwukrotny) przyrost odnotowano w 2005 r., a zatem rok po wstąpieniu Polski do UE.

Rolnictwo ekologiczne stanowi jeszcze niewielki udział w produkcji rolnej, jednak analiza dotychczasowego rozwoju wskazuje na znaczną jego dynamikę w ostatnich kilku latach.

Rys. 2. Powierzchnia ekologicznych użytków rolnych (w ha) w Polsce w latach 2003–2012; źródło: opracowanie własne na podstawie danych IJHARS [2012]

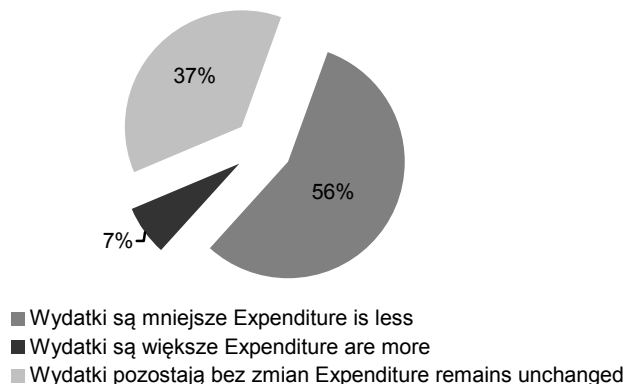
Fig. 2. The surface area of organic agricultural lands (in ha) in Poland in the years 2003–2012; source: own studies based on IJHARS [2012] data

WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

WYKORZYSTANIE DOTACJI UNIJNYCH DO ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W BADANYCH GOSPODARSTWACH

O sposobie wykorzystania środków unijnych do produkcji ekologicznej decyduje sam rolnik. W badanych gospodarstwach wykorzystanie tych funduszy jest bardzo zróżnicowane i zależy od wielu czynników. Każde gospodarstwo ma inną sytuację ekonomiczną, zróżnicowany jest poziom umaszynowania i mechanizacji w gospodarstwie. Aby mieć możliwość rzetelnego przeanalizowania wydatków ponoszonych przez ekologicznych producentów rolnych, porównano wydatki ponoszone w gospodarstwie konwencjonalnym i ekologicznym. Większość respondentów (56%) uważa, że wydatki w gospodarstwie ekologicznym są mniejsze niż wydatki ponoszone podczas produkcji konwencjonalnej, zaś 37% rolników twierdzi

dzi, że wydatki te pozostają bez zmian po przejściu na ekologiczne metody uprawy. Tylko 7% spośród badanych odpowiedziało, że zmiana metod gospodarowania na ekologiczne spowodowała zwiększenie wydatków (rys. 3).

Rys. 3. Wydatki w gospodarstwie ekologicznym w porównaniu z wydatkami w gospodarstwie konwencjonalnym w ocenie badanej grupy rolników; źródło: wyniki własne

Fig. 3. Expenditures on organic farming as compared with conventional farms in the assessment of the study group of farmers; source: own study

Innym istotnym czynnikiem, charakteryzującym wpływ dopłat unijnych na rozwój rolnictwa ekologicznego, jest wielkość uzyskanych przez rolników oszczędności, wynikających z ekologicznych metod uprawy i zaprzestania używania nawozów sztucznych. Im większe oszczędności, tym chętniej rolnicy zmieniają system produkcji rolnej.

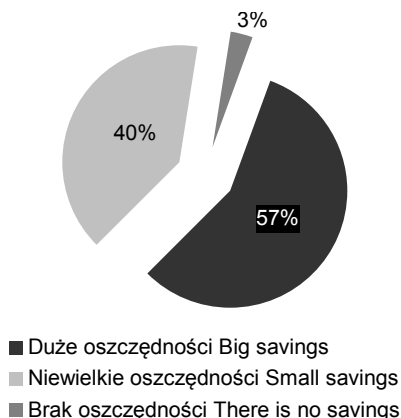
Większość respondentów (57%) uzyskało duże oszczędności wynikające z ekologicznych metod gospodarowania, a zarazem zaprzestania używania nienaturalnych nawozów (rys. 4). W przypadku 40% rolników oszczędności te były niewielkie, a w jednym gospodarstwie (3%) nie odnotowano żadnych.

Przeznaczenie środków finansowych otrzymanych w ramach programu rolno-środowiskowego w analizowanych gospodarstwach podzielono na wydatki produkcyjne i nieprodukcyjne (tab. 1 i 2). Wśród wydatków produkcyjnych dominują: zakup paliwa (90%), usługi rolnicze (43%) oraz zakup maszyn i urządzeń (43%) (tab. 1). Rolnicy, dążąc do zmniejszenia pracochłonności działań oraz zwiększenia ich efektywności, kupują niezbędne maszyny i urządzenia. Takie inwestycje powodują kolejne koszty, związane z zakupem paliwa i zużyciem energii. Dlatego też rolnicy na te cele wydają największą część pozyskanych środków.

Najczęstszym wydatkiem w grupie wydatków nieprodukcyjnych (tab. 2) są wydatki osobiste (prawie 85%), następnie wydatki na edukację dzieci (40%) i spłaty kredytów (ok. 27%).

Analizując wydatki w badanych gospodarstwach, zauważono zależność między powierzchnią gospodarstwa a wielkością wydatków produkcyjnych i nieprodukcyjnych.

cyjnych. Ukształtowała się tendencja, polegająca na wzroście wydatków produkcyjnych kosztem nieprodukcyjnych wraz ze wzrostem wielkości gospodarstwa.

Rys. 4. Oszczędności wynikające z zaprzestania używania nawozów sztucznych w ocenie badanej grupy rolników; źródło: wyniki własne

Fig. 4. Savings from the cessation of fertiliser use in the assessment of the study group of farmers; source: own study

Tabela 1. Przeznaczenie otrzymanych dopłat do produkcji ekologicznej w gospodarstwach – wydatki produkcyjne

Table 1. Allocation of payments received for organic production in farms – production costs

Wydatki produkcyjne Production expenses	Liczba gospodarstw ¹⁾ , % The number of farms ¹⁾ , %
Zakup paliwa ²⁾ Purchase of fuel ²⁾	90,00
Usługi rolnicze Agricultural services	43,33
Zakup maszyn i urządzeń Purchase of machinery and equipment	43,33
Modernizacja/budowa budynków gospodarczych Modernisation/construction of buildings	33,33
Zakup materiału siewnego Purchase of seeds	30,00
Zakup pasz Purchase of feed	20,00
Modernizacja gospodarstwa Farm modernisation	16,67
Zakup ziemi Purchase of land	13,33
Zakup środków ochrony roślin Purchase of plant protection means	3,33
Zakup zwierząt gospodarskich Purchase of livestock	3,33
Zakup środków transportu Purchase of transport equipment	3,33

¹⁾ Rolnicy mieli możliwość zaznaczenia więcej niż jednej odpowiedzi.

²⁾ Rolnicy mają możliwość skorzystania ze zwrotu akcyzy.

¹⁾ Farmers have the opportunity to select more than one answer.

²⁾ Farmers have a possibility to benefit from the reimbursement of excise duty.

Źródło: wyniki własne. Source: own study.

Tabela 2. Przeznaczenie otrzymanych dopłat do produkcji ekologicznej w gospodarstwach – wydatki nieprodukcyjne**Table 2.** Allocation of payments received for organic production in farms – non-productive expenditure

Wydatki nieprodukcyjne Non-productive expenditures	Liczba gospodarstw ¹⁾ , % The number of farms ¹⁾ , %
Wydatki osobiste Personal expenses	83,33
Edukacja dzieci Education of children	40,00
Splata kredytów Repayment of loans	26,67
Wyposażenie domu Home equipment	16,67
Budowa domu Home construction	10,00
Zakup samochodu Buying a car	10,00
Własna edukacja Own education	10,00
Wyjazdy turystyczne Holidays	3,33

¹⁾ Rolnicy mieli możliwość zaznaczenia więcej niż jednej odpowiedzi.

¹⁾ Farmers had the opportunity to select more than one answer.

Źródło: wyniki własne. Source: own study.

WPLYW DOPLAT DO ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO NA SYTUACJE W GOSPODARSTWACH EKOLOGICZNYCH

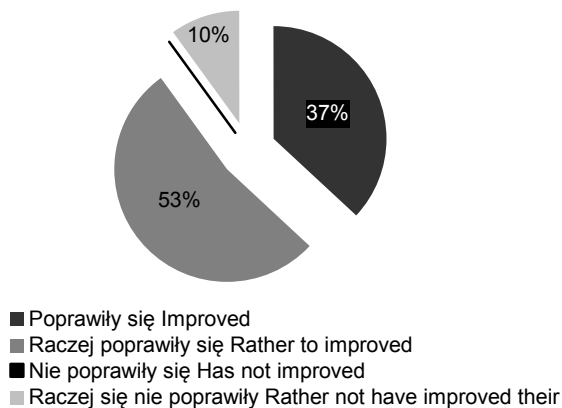
Aby przeanalizować wpływ dopłat unijnych na rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce należy zbadać, jak otrzymane dopłaty wpływają na sytuację gospodarstw ekologicznych.

Za główny wyznacznik oceny korzystnych zmian w gospodarstwach można przyjąć warunki gospodarowania. Wraz z ich poprawą wzrasta zainteresowanie rolników nowymi metodami produkcji. Każdy producent dąży do maksymalizacji zysku z jednoczesną minimalizacją kosztów. Poprawa warunków gospodarowania zmniejsza koszty, co pozytywnie wpływa na ocenę alternatywnych metod uprawy. Odpowiedzi rolników na pytanie, czy po rozpoczęciu korzystania z dotacji unijnych warunki gospodarowania w ich gospodarstwach zmieniły się, nie były zbyt zróżnicowane – 90% badanych przyznało, że warunki te poprawiły się lub raczej się poprawiły. Jedynie 10% rolników uważa, że raczej nie (rys. 5).

Innym wskaźnikiem opisującym zmianę sytuacji w badanych gospodarstwach jest zmiana jakości życia rolnika i członków jego rodziny. W 64% gospodarstw rolnicy uważają, że jakość życia członków gospodarstwa domowego zdecydowanie się poprawiła, 33% badanych nie umiało odpowiedzieć na to pytanie, 1 rolnik zaś uznał, że jakość ta nie uległa zmianie.

Ponadto zbadano, czy otrzymanie dofinansowania do ekologicznej produkcji rolnej pozwoliło na wprowadzenie inwestycyjnych zmian w gospodarstwie. W badanej grupie gospodarstw 20% rolników poszerzyło swoją działalność, najczęściej wprowadzając uprawy sadownicze bądź podejmując działalność agroturystyczną.

Rolnicy, wprowadzając te zmiany, kierowali się chęcią rozwoju gospodarstwa, a także możliwością otrzymania dodatkowych funduszy w ramach programu rolno-środowiskowego, np. do upraw sadowniczych. W 85% gospodarstw, które wprowadziły zmiany w swojej działalności, wzrosły ceny oferowanych dóbr i usług. Za sprzedaż produktów z upraw sadowniczych rolnicy otrzymali ceny nawet do 30% wyższe, co jest zachętą dla producentów rolnych do wprowadzenia tego typu produkcji.

Rys. 5. Warunki gospodarowania po otrzymaniu dotacji w ocenie badanej grupy rolników; źródło: wyniki własne

Fig. 5. Conditions of farm management after receiving the subsidy in the assessment of the study group of farms; source: own study

DOPLĄTY UNIJNE DO ROLNICTWA EKOLOGICZNEGO W OCENIE ROLNIKÓW

W ramach przeprowadzonych badań uzyskano od rolników informacje dotyczące ich oceny wpływu dopłat unijnych na rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce – 83% badanych rolników ocenia te dopłaty oraz ich wpływ na rolnictwo biodynamiczne pozytywnie. Wśród tej grupy panuje przekonanie, że dzięki dotacji więcej rolników zmienia metody gospodarowania na ekologiczne i następuje znaczna poprawa jakości produktów z produkcji ekologicznej. Ponadto dodatkowe środki finansowe pozwalają na zmianę profilu produkcji oraz rekompensują straty spowodowane zmniejszeniem się wielkości plonów w gospodarstwie po wdrożeniu ekologicznych metod uprawy.

W celu oceny roli, jaką odgrywają analizowane dopłaty w rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce, skierowano do rolników pytanie, czy prowadziliby gospodarstwo ekologiczne, gdyby nie możliwość otrzymania dofinansowania unijnego do tego typu produkcji. Odpowiedź badanej grupy była jednoznaczna. Funkcjonowanie tych dopłat odgrywa bardzo ważną rolę w rozwoju rolnictwa biodyna-

micznego, ponieważ wszyscy rolnicy odpowiedzieli, że nie prowadziliby ekologicznego gospodarstwa rolnego, gdyby nie dofinansowanie ze środków UE.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Funkcjonowanie programu rolnośrodowiskowego w Polsce, a w jego ramach pakietu „Rolnictwo ekologiczne”, jest przyczyną znacznego zwiększenia liczby gospodarstw ekologicznych w ostatnich latach. Celem pracy było przeanalizowanie funkcjonowania dopłat unijnych dla gospodarstw ekologicznych w Polsce oraz próba oceny ich wpływu na rozwój rolnictwa ekologicznego w kraju. Celem metodycznym była próba określenia efektywności funkcjonowania tych dopłat.

W wyniku przeprowadzonej analizy sformułowano następujące wnioski.

1. W ostatnich latach obserwuje się dynamiczny rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce. Od wstąpienia Polski do UE w 2004 r. obserwuje się corocznie kilkunasto-, a nawet kilkudziesięcioprocentowe zwiększenie liczby gospodarstw ekologicznych. Ponadto odnotowuje się znaczne zwiększenie powierzchni ekologicznych użytków rolnych oraz rosnącą liczbę przetwórci ekologicznych w Polsce.

2. Największy wpływ na zwiększenie liczby gospodarstw ekologicznych w naszym kraju ma funkcjonowanie pakietu rolnośrodowiskowego, a w jego ramach – dopłat do produkcji ekologicznej. Możliwość otrzymania wsparcia finansowego z UE było głównym determinantem przystąpienia do programu oraz przestawienia gospodarstwa na ekologiczne metody gospodarowania.

3. Funkcjonowanie dopłat do rolnictwa ekologicznego można uznać za efektywne. Otrzymane przez rolników środki rekompensują straty spowodowane zmniejszeniem się plonów po przejściu na ekologiczne metody uprawy. Oprócz tego w gospodarstwach ekologicznych można zaobserwować duże oszczędności w związku z zaprzestaniem stosowania nawozów sztucznych. W wielu przypadkach analizowane dopłaty stwarzają rolnikom możliwość wprowadzenia zmian w gospodarstwie, a w rezultacie przyczyniają się do poprawy warunków gospodarowania oraz życia beneficjenta i członków jego rodziny.

LITERATURA

- BRODZIŃSKA K. 2009. Kierunki i perspektywy rozwoju programu rolnośrodowiskowego w Polsce po 2013 roku. Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie. T. 9. Z. 3(27) s. 5–18.
- IRRI PAN 2013. Rolnictwo ekologiczne czynnikiem rozwoju lokalnego. Analiza wybranych przypadków [online]. [Dostęp 03.06.2014]. Dostępny w Internecie: http://www.irwirpan.waw.pl/polski/IRWiR_PAN_raport_Rolnictwo_ekologiczne_czynnikami_rozwoju_lokalnego.pdf
- JANKOWSKA-HUFLEJT H., PROKOPOWICZ J. 2013. Economic assessment of the development opportunities of farms participating in agri-environmental programmes. Journal of Water and Land Development. No. 18 s. 59–64.

- KACA E., ŁABĘDZKI L., WASILEWSKI Z. 2008. Środowiskowe uwarunkowania wspólnej polityki rolnej. W: Polityka rolna Unii Europejskiej po 2013 roku. Warszawa. Urząd Komitetu Integracji Europejskiej. Departament Polityki Integracyjnej.
- KISIEL R., BABUCHOWSKA K., MARKS-BIELSKA R. 2012. Gospodarstwa rolne Polski Wschodniej i skłonność ich właścicieli do inwestowania z wykorzystaniem instrumentów wspólnej polityki rolnej. Toruń. UMK s. 165–166.
- KOMOROWSKA D. 2011. Wyniki produkcyjne i ekonomiczne gospodarstw ekologicznych na tle konwencjonalnych. *Więś i Rolnictwo*. Nr 1(150) s. 124–133.
- KOWALSKA A. 2010. Jakość i konkurencyjność w rolnictwie ekologicznym. Warszawa. Wydaw. Difin. ISBN 978-83-7641-322-8 ss. 295.
- ŁUCZKA-BAKUŁA W. 2007. Rynek żywności ekologicznej. Warszawa. PWE. ISBN 9788320817300 ss. 244.
- SOLTYSIAK U. 1993. Rolnictwo ekologiczne od teorii do praktyki. Warszawa. Stowarzyszenie EKOLAND. ISBN 9788385787038 ss. 93.
- STALENGA J., KUŚ J. 2007. Możliwości rozwoju rolnictwa ekologicznego w Polsce. *Studia i Raporty IUNG-PIB*. Z. 6 s. 9–17.
- STANKIEWICZ J., MIODUSZEWSKI W. 2012. Przestrzenna ocena niekorzystnych uwarunkowań gospodarowania na terenach rolniczych. *Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie*. T. 12. Z. 4(40) s. 239–256.
- SZUMSKI S. 2007. Wspólna polityka rolna Unii Europejskiej. Warszawa. Wydaw. Akademickie i Profesjonalne. ISBN 8360501214 ss. 288.
- TRYBUNALSKI J., ŻAKOWSKA-BIEMANS S. 2007. Wprowadzenie do rolnictwa ekologicznego. Warszawa. SGGW. ISBN 9788372448743 ss. 277.
- TWARDY S., SMOROŃ S., NADOLNA L. 2013. Sposoby gospodarowania na obszarach niżowych i urzeźbionych w gospodarstwach ekologicznych. *Woda-Środowisko-Obszary Wiejskie* T. 13. Z. 4(44) s. 163–173.
- WILKIN J. 2009. Uwarunkowania rozwoju polskiego rolnictwa w kontekście europejskim i globalnym. Implikacje teoretyczne i praktyczne. W: Polityka gospodarcza a rozwój kraju. Pr. zbior. Red. U. Płowiec. Warszawa. PTE. s. 305–325.
- WOŚ A. 2003. Polityka rolniczo-środowiskowa i nowe szanse rozwoju rolnictwa. Warszawa. IERiGŻ. ISBN: 8386815914 ss. 27.

Roman KISIEL, Natalia GRABOWSKA

**THE ROLE OF EUROPEAN UNION SUBSIDIES
IN THE DEVELOPMENT OF ORGANIC FARMING IN POLAND –
AN EXAMPLE OF PODLASIE REGION**

Key words: *Common Agricultural Policy of the European Union, EU subsidies, organic agriculture, programme of the development of rural areas*

S u m m a r y

A very dynamic development of organic farming has been observed in Poland in the last few years. This system has particularly intensively developed since 2004, i.e. since Poland's accession to the European Union. The development manifests itself in increasing number of organic farmers, food processing companies and the area of organic farmlands in Poland.

The objective of the study was to assess the impact of EU aid to the development of organic farming in Poland. In addition, I have tried to assess the effectiveness of the aid. Analysis was based

on secondary materials and research carried out in 30 randomly selected organic farms in Podlaskie voivodeship. The study showed that agri-environmental program – one of the activities of European Union's Common Agricultural Policy to promote environmentally friendly farming – was a powerful driver in the development of organic farming in Poland. Beneficiaries of the agri-environmental programme, which subsidises organic farming, are still increasing in number. 700 thousand farmers benefited from the RDP programme in the previous funding period (2004–2006). Payments amounted 2.3 billion PLN in the agri-environmental program for 2007–2013 (data as of 31st Oct. 2012).

Adres do korespondencji: prof. dr hab. R. Kisiel, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Ekonomicznych, Katedra Polityki Gospodarczej i Regionalnej, ul. Oczapowskiego 4, 10-957 Olsztyn; tel. + 48 89 523-34-86, e-mail: Kisiel@uwm.edu.pl